

Един от основните принципи на демокрацията, който е инкорпуриран и в Конституцията на Република България, е принципът на народния суверенитет, който е изразен в правилото, че цялата държавна власт произтича от народа и се осъществява от него непосредствено (чрез форми на референдуми, общи събрания, народни инициативи и пр.) и чрез избраните от него органи. Никой, освен народа и чрез законоопределените механизми, не може да присвоява и осъществява държавната власт. Конституциите на съвременните демокрации създават норми, гарантиращи съблюдаване на този принцип. Между тях са разпоредби на норми за изборителното право на гражданите и за участието им в референдуми и други действия, включително и законодателни инициативи. Италианската конституция регламентира като форми на прояви на народния суверенитет изборите за изборни органи на държавата чрез лично, свободно и тайно гласуване на гражданите; петиции до камарите на парламента със законодателни и други искания. Поне петдесет хиляди души могат да бъдат инициатори на законодателна дейност чрез представяне на конкретен законопроект. Отбелязани са и референдуми (народно допитване) за пълна или частична отмяна на законодателен акт, провеждани по искане на петстотин хиляди избиратели. Същевременно не се допускат референдуми за данъчни закони и такива, свързани с бюджета, за амнистия или помилване и за ратифициране на международни договори. Испанската Конституция, освен изборите, предвижда общонароден консултативен референдум за важните политически решения, референдум за промяна статутите на автономните общности, референдум за ратификация на конституционната реформа при определени предпоставки, както и народна инициатива за законодателни предложения при петстотин хиляди подписа и при ограничения, подобни на въведените от Италианската конституция. Право на петиции е предвидено в конституциите на Португалия, Япония, Холандия и др. Във френската конституция принципът за народния суверенитет е своеобразно изразен: "Управление на народа, чрез народа и за народа".

Основен демократичен принцип според Конституцията на Република България от 1991г., инкорпуриран в чл. 1, ал.2, е че държавната власт се осъществява непосредствено от народа и чрез органите, предвидени в Конституцията. Всъщност това са двете форми за осъществяване на публична власт. Народът осъществява непосредствено държавната власт чрез формите на пряката демокрация. Тя е средство за осъществяване на държавна власт чрез пряко, императивно волеизявление на политически дееспособните граждани. При пряката демокрация народът непосредствено решава въпроси от общодържавно или местно значение. Това са властнически решения, които имат юридически императивен характер и

пораждат непосредствено правни последици, без да се нуждаят от последващо утвърждаване от държавен орган.

Макар и да са налице сходни черти в начина, по който този въпрос е уреден в различните правни системи, са налице и специфични моменти, характерни за съответните национални законодателства.

В България чрез национален референдум се решават основни въпроси, които са от компетенцията на Народното събрание. Чрез този способ за пряко участие на гражданите в управлението на страната не могат да се решават въпроси от компетенцията на Велико Народно събрание, Конституционен съд и съдебните органи, както и въпроси за изменение и допълнение на Конституцията, за държавния бюджет и данъчното облагане, както и въпроси, за които със закон е предвиден специален ред.

Конституцията предоставя правомощия на Народно събрание да определи въпроса, по който да се произведе национален референдум. В изпълнение на повелята за върховенство на гражданите, на Конституцията и на закона е необходимо референдумът да се проведе с въпрос, който е ясен, точен и конкретен и разбираем за възможно най-широк кръг от граждани, да не подлага на съмнение волята на законодателя и да не дава възможност за двуяко тълкуване.

Наред с всички позитиви, които носи провеждането на един мащабен проект, какъвто е референдума, при неговото инициране, предлагане и провеждане трябва стриктно да бъдат спазени всички изисквания, за да не се достигне до негативни последици от социален, финансов и друг характер.

В кратката история на България като правова държава липсва опит, който по безспорен начин да показва кога е налице обществена нужда от провеждането на референдум, така и по отношение на целия процес по осъществяването му. В такива ситуации обикновено черпим сведения от практическия фундамент на други страни, прилагали този институт неколкостранно. Това е един сложен момент от практическа гледна точка, предвид необходимостта от съобразяване на всички особености на българското законодателство при прилагането на този нов модел.

За да бъде максимално полезен за цялото общество един референдум, на първо място, много внимателно трябва да се подхожда при неговото инициране. Намирам, че този способ може да бъде прилаган само, при кумулативното наличие на следните две предпостави:

1. Въпрос от национално значение, който пряко засяга гражданите на Република България, решаването на който би довел до съществени промени и възможни ползи за тях.

2. Да е налице засилен обществен интерес от страна на обществеността, за да може да бъде изпълнена основната цел на референдума, а именно чрез своя вот, имащите право да го упражнят, да изразят волята си. В редица държави, поради законовата уредба референдум да се инициира от законодателния орган, се е достигало до ситуации, в които активността е била доста ниска и са вземани решения от национален характер, за които са гласували една много малка част от цялото общество.

На следващо място при вземане на решение за провеждане на референдум е необходимо да бъдат положени всички усилия, потенциалните участници в него да бъдат запознати на достъпен език с проблема, предмет на обществено допитване, ползите и негативите, които той може да донесе. Това включва една мащабна информационна кампания с ясно формулирана концепция . Според закона, всеки гражданин има право да получи информация за различните позиции по въпроса или въпросите на референдума. Общините предоставят безвъзмездно на инициативния комитет и на застъпници на алтернативната позиция подходящи помещения за провеждане на обсъждания и други прояви по въпроса или въпросите на референдума.

Една предпоставка, която следва да е налице още при дебати за провеждането на референдум, но намира проявление, поне що се отнася до прякото и значение на гражданите, едва след взетото решение на законодателния орган за провеждане на референдум, е ясното формулиране на целите, които го налагат.

Считам, че от провеждането на първия референдум в България ще има ползи най- вече в някой насоки. Без оглед на резултата, провеждането на референдум, ще доведе до пряката приложимост на гореспоменатия принцип на демокрацията, за прякото участие на гражданите. Хората ще бъдат по-информирани за вземането на едно или друго решение и ще се научат да участват във вземането на решения, за които до този момент отговорността е била на избраните от тях органи. Ще бъде натрупан един безценен опит в провеждането на този тип дейности, вследствие на който при необходимост ще се пристъпи към законодателни промени за осъвършенстване на един или друг подход в осъществяването на цялостния процес.